

УДК 94.327 (73)

*Луценко Назарій Володимирович,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
історичний факультет, магістр історії*

ПОЛІТИКА АДМІНІСТРАЦІЇ Д.ТРАМПА НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ У 2017–2020 РР. ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ КОНФРОНТАЦІЇ З ІРАНОМ

У статті охарактеризовано мету та завдання, які реалізовує США відносно ІРІ, відповідно до Стратегії національної безпеки. У статті наголошується на зміні підходу Дональда Трампа до відносин з Іраном, порівняно з його попередником – Бараком Обамою. Виявлено чинники, які вплинули на політику США до Ірану, розглянуто умови, висунуті Сполученими Штатами ІРІ, виконання яких необхідне для нормалізації відносин між державами. Визначено роль іранської організації Корпусу вартових ісламської революції (КВІР) в американо-іранських відносинах, яка була визнана США терористичною організацією.

Ключові слова: США, Іран, Дональд Трамп, Алі Хаменеї, Корпус вартових ісламської революції, Касем Сулеймані.

Постановка проблеми. У 2015 році Іран з одного боку та США, Велика Британія, Німеччина, Франція, Росія та Китай з іншого уклали ядерну угоду. Відповідно до неї Тегеран відмовлявся від військової ядерної програми і зобов'язувався досліджувати та розробляти уран виключно в мирних цілях. Однак, у 2018 році Дональд Трамп заявив, що США виходять з цієї угоди, оскільки вона не приносить бажаного результату, а Іран – це головний спонсор тероризму у світі. В результаті відносини між країнами загострилися. У червні 2019 року іранський Корпус вартових ісламської революції збив американський безпілотник. Крім того, США та Великобританія звинуватили Іран у нападах на танкери в Оманській затоці. У січні 2020 року США провели операцію по знищенню іранського генерала Касема Сулеймані. У відповідь Іран обстріляв американській військовій бази в Іраку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика зовнішньої політики США на Близькому Сході до сьогодні залишається одним із об'єктів наукового інтересу як вітчизняних так і зарубіжних істориків. Прихід до влади нового президента в США часто означає зміну підходів у міжнародних відносинах. Варто відзначити наукові праці таких вітчизняних дослідників: Д. Фоменюк [8], І. Тихоненко [7], В. Мирончук [4], Т. Сидорук [4], І. Тимейчук [4], М. Дем'яненко [1], В. Жигайло [2] Ю. Якименко. Особливої уваги варті наукові роботи М. Дем'яненка, які безпосередньо

присвячені дослідженню американо-іранських відносин в аспекті ядерного питання.

Мета дослідження – вивчити зовнішню політику США стосовно Ірану. Мета обумовила наступні завдання: виявити чинники, що вплинули на зовнішньополітичну доктрину Дональда Трампа; визначити головні події американо-іранських відносин та проаналізувати їхнє значення для регіону та світу; вивчити перспективи та напрямки розвитку відносин США та Ірану.

Основні результати дослідження. Дональд Трамп вступив на пост президента США 20 січня 2017 року, а в грудні того ж року оприлюднив Стратегію Національної безпеки США [6]. ІРІ звинувачують у фінансуванні визнаних у США терористичних організацій «Аль-Каїди» та ІДІЛу. США ставить за мету захистити власні кордони від можливих ракетних ударів та терористичних актів. У документі підкреслена загрозна діяльність на Близькому Сході «Хезболли» - політичної та воєнізованої організації Лівану, яка була заснована за ініціативою Ірану. Вона є провідником ідей ісламської революції аятоли Хомейні у регіоні. У стратегії національної безпеки США ракетно-ядерна програма Ірану представлена в якості однієї з найбільших загроз для безпеки Сполучених Штатів.

За адміністрації Барака Обами (2009-2017) США здійснили спробу вирішити ядерну проблему шляхом залучення Ірану до міжнародних організацій. Підписаний у 2015 році Спільний всеосяжний план дій –

результат дипломатичних зусиль США та країн Європейського Союзу на шляху до домовленостей з ІРІ [5]. Ключові рішення: Міжнародне агентство атомної енергетики (МАГАТЕ) отримає терміном на 20 років доступ до ядерних об'єктів Ірану, а США та країни ЄС зобов'язалися зняти економічні санкції. Однак, 3 листопада 2016 року Барак Обама продовжив санкції проти Ірану, мотивуючи рішення тим, що «відносини з Іраном не прийшли в норму, а процес імплементації домовленостей від 19 січня 1981 року ще триває» [7]. У відповідь Іран заявив, що США порушили угоду. МАГАТЕ повідомляли, що Іран дотримується домовленостей і розривати їх немає підстав.

Дональд Трамп розкритикував підхід Обами стосовно врегулювання відносин з Іраном і у листопаді 2017 року продовжив санкції проти Ірану [8]. Не можна оминати увагою промову голови Державного департаменту США Майка Помпео у травні 2018 року. Він зазначив, що США зможуть піти на компроміс з Іраном лише за певних умов. Іран має відмовитися від програм розробки ядерної зброї та балістичних ракет, звільнити полонених, що мають американське громадянство. Окрім того, ІРІ має припинити намагання стати найпотужнішою державою в близькосхідному регіоні, відмовитися від наявного політичного впливу в Іраку, Сирії, Ємені та Афганістані [12]. Варто відзначити створення спеціальної Робочої групи щодо Ірану. До неї увійшли провідні американські спеціалісти, чіє завдання виробити дієву стратегію стосовно відносин з ІРІ. Після того, як було введено санкції проти Ірану, США розпочали політику тиску на країни Європейського Союзу, зокрема, Німеччину та Францію, які продовжували співпрацю з ІРІ. За умови, якщо європейський бізнес буде вести справи в Ірані, вони теж підпадут під санкції і втратять доступ до всієї фінансової системи США. Під удар потрапили європейські промислові економічні гіганти, такі як Volkswagen, Airbus, компанії з видобутку природного газу. Заходи Сполучених Штатів викликали обурення в Європі, оскільки вони ставили під удар

економіку країн ЄС, а також підтверджували їхню зовнішню залежність. Посол ЄС у США Д. О'Салліван висловив офіційну позицію Брюсселю і повідомив, що країни Європи підтримують ідею ядерної угоди з Іраном і розроблятимуть відповідні дії для захисту європейських компаній [1].

Реакція Ірану на тиск з боку Сполучених Штатів отримала назву «стратегічного терпіння». Різкий відхід США від зовнішньополітичної доктрини щодо Ірану є імпульсивним рішенням, де головний метод досягнення мети – політичний, економічний і військовий тиск. У червні 2019 р. в Перській затоці було здійснено напади на 6 танкерів (4 належали Саудівській Аравії, 1 – ОАЕ і ще 1 – норвезький.) Відповідальність за це США поклали саме на Іран та оголосили про те, що ситуація продовжує загострюватися. У зв'язку з цим США направили до Іраку 2500 військовослужбовців та розпочали евакуацію цивільних громадян держави.

20 червня Іран збив американський безпілотник, який нібито порушив повітряний простір держави. США у свою чергу заявили, що він перебував у міжнародному просторі. У вересні було атаковано нафтові родовища Саудівської Аравії, у чому звинуватили Іран. Останній заперечив свою причетність до нападу, наголосивши, що це провокація, а атаку насправді здійснювали повстанці з Ємену. Відповідно до експертизи, проведеної у Саудівській Аравії, зброя, якою атакували родовища належить ІРІ. Варто відзначити, що королівство претендує на роль найвпливовішої держави у регіоні та при цьому, Ер-Ряд є союзником США. Таким чином, для Ірану Саудівська Аравія виступає регіональним конкурентом. Після атаки Саудівської інфраструктури відповіддю США стало введення нових санкцій. Центральний Банк Ірану, Фонд національного розвитку ІРІ оголосили «спонсорами тероризму». У грудні під санкції потрапили судноплавні компанії Ірану [10]. Це пояснили тим, що ІРІ використовує судноплавні та авіакомпанії з метою спонсорування терористичних організацій.

27 грудня 2019 року пройшов ракетний обстріл іракської бази Кіркук, в результаті

якого загинув американський інструктор, також були поранені іракські військовослужбовці. Дві третини населення Іраку – це мусульмани-шиїти, зв'язок з якими постійно підтримував шіїтський Іран. Тому було припущено, що протести організували сили Корпусу вартових ісламської революції. Дана організація є унікальним державним утворенням, призначена для проведення спеціальних операцій. Перш-за все, сили забезпечують безпеку уряду, борючись з будь-якими загрозами ісламському режиму, у тому числі і західною культурою. По-друге, організація є провідником ідеології експорту ісламської революції у країни Близького Сходу. Сили називають «державою в державі», адже вони контролюють близько 25-35% іранської економіки [11].

Очоловав КВІР Касем Сулеймані, який у молодому віці захопився ідеями Ісламської революції та став прихильником режиму аятоли Хомейні. Він розпочав будувати кар'єру військового і вступив у ряди КВІР ще у момент її заснування. Проявив себе в Ірано-Іракській війні. У 1998 році очолив спецпідрозділ «Аль-Кудс», який контролює діяльність «Хезболли». Саме сили Кудс забезпечували підтримку «Хезболли» в Лівані задля приходу до влади. На Сулеймані було покладено обов'язок об'єднати мусульман, які проживають в «шіїтському півмісяці», здійснювати ідеологічну роботу по розповсюдженню ідей ісламської революції. Під час війни в Сирії «Аль-Кудс» та «Хезболла» під керівництвом Сулеймані проводили спільні спецоперації проти «Аль-Каїди» та противників режиму Башара Асада. Про те, що КВІР діє в Сирії офіційно заявляв бригадний командир Мохаммад Алі Джафарі [3]. Одним з головних ворогів Ірану для сил «Кудс» є Ізраїль, для боротьби з яким Сулеймані здійснював ретельну підготовку. Для населення Ірану генерал Касем Сулеймані став національним героєм, а Алі Хаменеї називав його «живим шахідом».

Сулеймані 3 січня 2020 року прибув з Сирії в аеропорт Багдаду в супроводі заступника командира проіранської міліції Аль-Хашд

Аль-Шаабі, а також членів «Хезболли» [2]. Очевидно, що його прибуття свідчить про причетність КВІР до організації протестів проти США в Іраку. Того ж дня США, використовуючи безпілотник, вбили генерала Сулеймані. У Вашингтоні пояснили, що причиною вбивства стала підготовка лідером «Аль-Кудс» операцій по захопленню дипломатичної служби США в Іраку [9]. Відповідно Ірану стала «Операція мученика Сулеймані», в ході якої КВІР обстріляли американські військові бази в Іраку. Дональд Трамп заявив, що жертв обстрілу немає, а також повідомив про посилення санкцій проти Ірану. Вбивство лідера «Аль-Кудс» ще більше погіршило відносини між ІРІ та США.

Висновки. Підсумовуючи вище викладений матеріал можна стверджувати, що з приходом до влади у США Дональда Трампа політика США щодо Ірану набула якісних змін. У Стратегії національної безпеки ІРІ, та її ядерну програму було названо однією з найбільших загроз для США. Відповідно, усі зовнішньополітичні зусилля було направлено на ліквідацію загрози. США відмовилися слідувати Спільному всеосяжному плану дій, підписаному у 2015 році з Іраном. Трамп змінив підхід Сполучених Штатів до ліквідації загроз з боку Ірану від дипломатичного до методу політичного тиску і долучити для цього своїх союзників у Європі та на Близькому Сході. До погіршення відносин між Іраном та США призвели свідчення про те, що ІРІ продовжує таємно розробляти ядерну зброю. Трамп вже восени 2017 року посилив економічні санкції проти Ірану. Через суперництво у регіоні між державами протягом 2017-2020 рр. відбувся ряд інцидентів. Зокрема, США звинуватили Іран у збитті безпілотника та атаці танкерів в Оманській затоці. Штати, у свою чергу, вбили іранського лідера «Аль-Кудс» генерала Касема Сулеймані, сподіваючись роз'єднати сили Ірану. Наразі ситуація в регіоні залишається нестабільною. Методи зовнішньої політики Дональда Трампа лише загострили ситуацію в регіоні. Таким чином, США мусять розробити нову доктрину зовнішньополітичних відносин з Іраном.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Дем'яненко М. Вихід США з ядерної угоди з Іраном: причини, коментарі, прогнози [Електронний ресурс] / М. Дем'яненко // Україна: події, факти, коментарі. – 2018. – № 10. – С. 17–27. – Режим доступу: <https://bit.ly/3gPAwIK>
2. Лукіна Т. «Експорт революції» як один з принципів зовнішньої політики Ірану. – [електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://bit.ly/2Y0NUdR>
3. Сажин В. Корпус стражей исламской революции Ирана – государство в государстве. – Сажин В / Контуры глобальных трансформаций: политика, экономика, право. – 2017. – [электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.ogt-journal.com/jour/article/view/22>
4. США взяли на себя ответственность за убийство иранского генерала Сулеймани. – [электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://bit.ly/3dvYhNx>
5. Joint Comprehensive Plan of Action. – [Electronic resource]. – Mode of access: <https://bit.ly/3eIUpZI>
6. National Security Strategy of the United States of America. – [Electronic resource]. – Mode of access: <https://bit.ly/3ePZ9N>
7. Notice - Continuation of National Emergency with Respect to Iran– [Electronic resource]. – Mode of access: <https://bit.ly/3gN0wOt>
8. Notice Regarding the Continuation of the National Emergency with Respect to Iran [Electronic resource]. – Mode of access: <https://bit.ly/2XuIvNu>
9. Pinko L. The Soleimani Killing: The Intelligence behind the Dramatic Operation. – [Electronic resource]. – Mode of access: <https://bit.ly/3h0SfGW>
10. Saudi oil attacks: Iran condemns US 'deceit' after accusation – [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-49707303>
11. US unveils new sanctions on Iran – [Electronic resource]. – Mode of access: <https://cnn.it/36X3nQp8>
12. Watanabe L. Trump's Middle East Policy / Watanabe L. – [Electronic resource]. – Mode of access: <https://bit.ly/36VQWnW>

Луценко Назарій Владимирович,

ПОЛИТИКА АДМІНІСТРАЦІЇ Д.ТРАМПА НА БЛИЖНЕМ ВОСТОКЕ В 2017 – 2020 ГГ. ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ КОНФРОНТАЦІЇ С ІРАНОМ

В статті охарактеризовано ціль і задачі, які реалізують США в відношенні ІРИ, згідно з Стратегією національної безпеки. В статті акцентується на зміні підходу Д.Трампа до відносин з Іраном, з порівнянням з його попередником – Б.Обамой. Виявлено фактори, які впливали на політику США к Ірану, розглянуті умови, висунуті Соединенными Штатами ІРИ, виконання яких необхідно для нормалізації відносин між державами, визначено роль іранської організації Корпус часових ісламської революції (КЧИР) в американсько-іранських відносинах, яка була визначена США терористическою організацією.

Ключевые слова: США, Іран, Дональд Трамп, Алі Хаменеї, Корпус часових ісламської революції, Касем Сулеймани.

Nazarii Lutsenko,

DONALD TRUMP ADMINISTRATION'S MIDDLE EAST POLICY: CONFRONTATION WITH IRAN (2017-2020)

The paper describes the goals and objectives of the United States in relation to IRI, in accordance with the National Security Strategy. The article emphasizes the change in Donald Trump's approach to relations with Iran, compared to his predecessor - Barack Obama. The article considers the conditions set by the United States of Iran, the implementation of which is necessary for the normalization of relations between states. The article emphasizes the US economic sanctions against IRI. The US military security policy in the Middle East is reflected. The paper analyzes the aggravation of relations between the states as a result of the destruction of oil tankers in the Persian Gulf and the downing of the American unmanned reconnaissance apparatus. The United States blamed Iran for both incidents.

Key words: United States, Iran, Donald Trump, Ali Khamenei, Islamic Revolutionary Guard Corps, Kasem Suleimani.